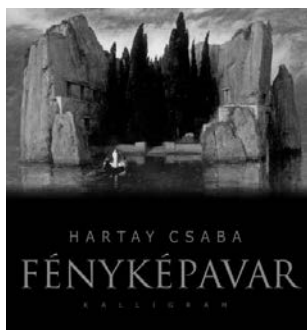

BERETI GÁBOR

A szétszórt jelen

HARTAY CSABA: FÉNYKÉPAVAR

**Kalligram Kiadó
Pozsony, 2016
84 oldal, 2000 Ft**

Kortárs költészetünk világában elsősorban azoknak a költőknek a munkásságát figyelem, akik a poézis új útjait a teljességre nyitottság igényével keresik. Akik költészetét azáltal, hogy az ismert és az ismeretlen határán mozgó intellektuális egzisztenciájuk inspirálja, a vers hangját, valamint a különböző irányok és beszédmódok (a szövegszerűség, a szójátékok, az irónia, az új szenzibilitás, a képvisoletiség stb.), elmentés hatásait egy új verselési eszközzel, az aurát képző értelemiszóródás kimunkálásával kísérik megfogalmazni. Akik a humanitást kiteljesítendő, tudatosan vagy ösztönösen, de a létünket övező káoszt s annak szemantikai valóságát költészetük nyelvi erejével kívánják az értelem kompozíciójává alakítani. Hartay Csaba *Fényképávar* című kötet a lét nyelvi kifejezésének egy ilyen, teljességigényű kísérlete.

Szerzőnk már a múltat őrző fénykép és az elmúlást szimbolizáló avar képének, képzetének a kötet címében történő egybefoglalásával is jelzi, hogy a metaforák és a szódoglók újszerűen elrendezett világába kívánja vezetni olvasóját. Ambíciója az új utakat kutató érzékenység szimpatikus példája, s hogy a kötetben föltáruló versvilág az apa elvesztésének érzületét is hordozza, könyve a magyar gyászköltészetet is gazdagítja. Ám az apa alakját a versekben hol élő, eleven, tulajdonságokkal fölruházott személyként, hol – s ezt a szerző gyakran a bravúr szintjéig fokozza – csupán egy-egy szituáció jelzésszerűen érzékeltetett, veszteséget sejtető hangulataként jeleníti meg. A kötetnek ezekben az új szimbolizmust idéző darabjaiban az olvasó közvetlenül nem találkozik sem a halál tényével, sem az apa alakjával, s kettejük kapcsolatára is csupán a kötetegész témavilágából, az atmoszférateremtő szokatlan mondatfűzésekből, a nyugtalanító érzületet keltő szerkesztettségéből következtethet.

Mindez egyben bizonyosság arra is, hogy ha a költészet a második modernitásban a szövegszerűségtől újra vissza kíván térni a költészet sine qua nonját jelentő líraisághoz, akkor nem kerülhető meg a szimbolizmus új útjainak a keresé-

se, újragondolása. A megújulás munkáját Hartay Csaba szemmel látható eredményességgel vállalja és végzi. Ezt példázza a *Hiszek az eltévedésben* című opusa is: „Zseblámpa az avarban. Fényt nyelnek. / Szétveti a leveleket, ahogy esteledik”... // „Őzek nézik. A beleképzelt izzósorok ... / Himbálóznának a szélben. Mert az erdőbe bejár a fény ... Amit képzelsz az erdő, az anyaggá válik. / Átölelhetem ... nem vetített test, tollpuha idő.” A rövid, néhány szavas mondatok alkalmazása, avagy ezek szemantikailag alig kötődő, laza kapcsolata képi meg az eltévedésben való hit paradox, egymást a hangulati aurában mégis feltételező egyidejűségét. „Itt kell lennie. A lejtő alján. Az avar hámrétege alatt. / Ugyanitt álltunk, most mégis hiszek az eltévedésben.” // „Haza akar menni az erdő. Haza akarok menni. / Keresem azt a kezet, amelyik elengedett.” (25) A fentiekben az útkeresés egyik talán legígéretesebb változataként a mondatfűzés, a nyelvi kifejezés és a szimbólumalkotás stb., együtt szolgálják a vers hangulatát indukáló hatást. És a töredezettségnek, a bizonytalanságnak, az egyensúlyhiánynak épp ezekkel az akár az irracionálisig tágtított, távolságtartó eszközeivel lehet a vers nyelvi erőterében működő gyászunkát, s a gyászunkában rejlő halál irracionálisát az élet modernitás utáni globális létével megfeleltetni. Hiszen az eltévedés paradoxitásának, mintegy a vers hangjaként a gyászunkán is túlmutató voltát így lehet a költészet általános érvényű dimenziójába emelni. Az új szimbolizmusnak ez a versélményt nyújtó, ez a posztmodern poézist szolgáló hatása adja a szövegszerűség magánvilágán, homogenizáló hatásán túli, valóóságos alapzatára is visszautalni képes attitűdjét.

A *Nem ott alszik az idő* című versben például ott sűrűsödik a lélek esendősége, az élet zaklatottságát idéző, rövidre tördelt mondatok nyelvi bravúrával megidézett jelen. A jellegzetesen rövidre kalibrált mondatok a fikció énjét már-már menekülésbe kényszerítő hajszoltság érzékletes kifejezői, amelyben a szerző beszédmódja szerencsésen esik egybe a kifejezni kívánt környezetállapottal és a felépülő érzelmi aura adottságaival. Az egymást erősítő feltételek ezért eredményezik a kötet egyik legrétegzettebb esztétikai attrakcióját. „Egyetlen fény sem néma. / Nyárfák közt bolyong a télutó. / Lennék katona, aki megbékélt. / Lennék érkező, akit utána is várnak. / Az éji táj egyszer már ugyanígy elmúlt. / Nem tudom érinteni a látványt. / Sávok közt megtorpanó léptek. / Nem tudom odaadni, mert elvettétek. / Nem az óralap mögött pihen. / Nem ott alszik az idő, hanem az avar alatt. / A lányom nem okolható. / Amiből kilépsz, megmarad. ... Az öröklét újraindítása. / A vége után is kongó harang. / Ha nem lépsz, az út ugyanúgy dereng” (14). Nem csupán egy konkrét veszteség, nem csupán egy ember, az apa elvesztése felett érzett fájdalom, hanem a lét gyáza lengi át a vers sorait. Mondhatnánk, egy metafizikai fájdalom. A lét, amely megismertet önmaga lényegével, az örök fogalmával, és „megajándékoz”, az öröklét elvesztésének személyes ismeretével, az elmúlás élményével. Mindenségként a kezdet és a vég közötti élet hamis, illuzórikus örökkévalóságát kínálja, miközben elfedi a születés előtti eredet és az elmúlás utáni idő beláthatóságát. Hartay Csaba mindezt egy, a modern utáni verseléstechnika, az egymással értelmi kapcsolatot nem tartó úgynevezett mozaikmondatok sorjáztatásával tárja elénk; megteremti a vers mindent magába foglaló auráját, amit az értelemszóródás verseléstechnikai eszközével ábrázol. A líra felől tekintve, akár egyfajta megvilágosodásnak is láthatnánk mindezt, hiszen ezeket a mondatokat akár önálló, rövid történetekként is olvashatnánk, amelyek így nem lennének többek önmaguknál. Ám együtt, a szimpla szövegszerűségből kiemelkedő narratívaként, líraként egy létről szóló metafizikai üzenet (hordozói).

Bár Hartay Csaba *Fényképavar* című kötete az apa elvesztése inspirálta fájdalom okán első megközelítésben gyászköltészet, ám a beszélő szubjektumhoz kapcsolt nyelvhasználat révén ettől jóval több, a világmegértés elsőrendű kondicionálója. Ahogy ennek *Háttériram* című versében maga a költő nyújtja ékes bizonyítékát. „De attól, hogy szelíd vagy, még ütsz. Attól, hogy megérkeztedél, / még van út. Attól, hogy gyászolsz, még vádolnak. / Kilépnél. Kirabolt múzeumból, kincsekkel, mellszobrokkal.” olvassuk a beszélő hangját, amely itt még az eltávozott és gyászolója közti személyes vagy magánviszonyára utalván érzékelteti a fikció és a valóság közti megkerülhetetlen átfedést. És érzékelteti a gyászoló önmagára vonatkoztatott opciójának egyik következményét: *Kilépnél. Kirabolt múzeumból, kincsekkel, mellszobrokkal.* Ahogy a csupán magánviszonyban maradó lét korlátaira is figyelmeztet: „Hiába tépsz bele egy lapba, az olvasat illeszt. / Hiába úszol az éji folyóban, szomjas maradsz. / Hiába sorolod, egyetlen van. Egész van. Fogyó. / Mint szemüveglencséből kirepedt tájcikkely.” A negyedik versszak utolsó két sora már elemeli a gyász témáját az élők és a holtak megfeleltethetőségének pusztán személyes opciójától, viszonyuk pusztán magánjellegű személyességétől: „Az ő arcuk sem zárható egyetlen fényképbe. / Nincs is arcuk a halottaknak. Csak csillagképeik. Ők is utaznak”, hogy ezzel a költő mintegy visszautaljon a vers első versszakában már korábban megfogalmazottakra: „Most. Hogy halad. Amikor nem követed az utazást. / Amikor nem veszel részt benne, nem vállalsz. Akkor is. / Van valami háttériram. Tartunk. Az irányok fénylenek. / Kólahirdetés minden csillag. Téged is reklámoz az űr.” (75) Hogy érzékeltesse olvasójával, egy félig holt világban él, melyben *Téged, az olvasót is reklámoz az űr,* de csak mint *Kólahirdetés(t)*, mint fogyasztót, mert a másik, a jobbik feled, az egyéniséged, odalett, halott. S talán nem túlzás azt mondanunk, mert ez az uralkodó világérdek.

Hartay Csaba a mozaikmondatok alkalmazásával mintegy rátalál a jelentésátvitelt segítő nyelvi eszközre, az ellentmondások elbeszélhetőségének esélyére. Ez a közérzet-tárgyasító nyelv, bár búvópatakaként több költészet-történeti ciklust túlélvén már korábban is létezett, így többek között szerzőnk korábbi költészetében is, most a kétezres évek elejét követő trendforduló nyomán, a politikát, a képviselētiséget stb. is az esztétikum részének tekintő úgynevezett új komolyság időszakában ismét, főleg a fiatal tollforgatók érdeklődésének előterébe kerül. A posztmodernnek ez a szegmense szembefordulva az irónia kultuszával, az emberi tényező morális-egzisztenciális drámáját próbálja újratematizálni. Hartay Csaba szerencsés helyzetben van. Neki nem kell szembefordulnia korábbi költői önmagával, költészetével. Elegendő csupán megújítania azt.